

Asia: VN/23399/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi kotikuntalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Näkemyksenne ihmisten kotikunnan, asuinpaikan ja väestökirjanpitokunnan määräytymistä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 3, 8, 9, 11 ja 25 §)

8 §. Asuinpaikan määräytyminen. Pykälässä 8 säädettäisiin siitä, mikä on Suomessa asuvan henkilön väestötietojärjestelmään merkittävä asuinpaikka ja millainen rakennus voidaan merkitä väestötietojärjestelmään henkilön asuinpaikaksi. Jokaisella Suomessa asuvalla henkilöllä voisi jatkossakin olla vain yksi väestötietojärjestelmään merkitty vakinainen asuinpaikka, mutta järjestelmään on mahdollista ilmoittaa myös henkilön käytössä olevien muiden asuntojen osoitetietoja.

Vaikka kotikuntalaki mahdollistaa vapaa-ajan asunnon sijaintikunnan ottamisen pysyväksi tai määräaikaiseksi kotikunnaksi, ei ns. pysyvään asumiseen kelpaamatonta asuntoa voisi merkitä henkilön asuinrakennukseksi, vaan ainoastaan väestötietojärjestelmään henkilön ilmoittamaksi postiosoitteeksi. Pysyvään asumiseen kelpaamattomissa vapaa-ajan asunnoissa asuvat henkilöt olisivat kuitenkin oikeutettuja esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen saamiseen kotikuntamerkinän nojalla. Heidät kuitenkin luokiteltaisiin asunnottomiksi, vaikka tosiasiallisesti kyse ei asunnottomuudesta olisikaan.

On mahdollista, että henkilö hakee laitos- tai palveluasumispaikkaa toiselta hyvinvointialueelta tietystä kunnasta, mutta hyvinvointialue tarjoaakin hänelle paikkaa toisen kunnan alueelta kuin mihin hän on hakenut. Jos henkilö tällöin vastaanottaa hänelle tarjotun laitos- tai palveluasumispaikan, hänen kotikunnakseen tulee kyseisen paikan sijaintikunta. Tällaisissa tilanteissa henkilön oikeus valita asuinpaikkansa on jo toteutunut laitos- tai palveluasumispaikan hakemisen ja hyväksymisen kautta, eikä olisi perusteltua, että hän voisi säilyttää lähtökunnan kotikuntanaan. Näissä tilanteissa henkilön palveluiden järjestämisvastuu siirtyisi kunnasta toiseen ja mahdollisesti hyvinvointialueiden välillä. Nämä tilanteet voivat aiheuttaa ennakoimattomia ja merkittäviä muutoksia hyvinvointialueen palvelutuotannon kustannusrakenteeseen.

2. Näkemyksenne kotikunnan ja asuinpaikan muuttumista koskevista poikkeuksista (uuden kotikuntalain 10 §)

Ehdotuksen 10 §:n 3 momentissa säädettäisiin seuraavaa:

"Henkilön kotikunta ja asuinpaikka eivät muutu, jos hänet sijoitetaan perhehoitoon tai laitospalvelujen tai asumispalvelujen avulla järjestettyyn asumiseen muun kuin kotikuntansa alueelle. Henkilö voi kuitenkin ilmoittaa uudeksi kotikunnakseen sen kunnan, jonka alueella olevassa perhehoidossa, laitospalvelujen tai asumispalvelujen toimintayksikössä tai asunnossa hän asuu...".

On tärkeää, että kotikuntalain termistö vastaa sote-lainsäädännössä esitettyjä termejä. Asumispalvelut ja laitospalvelut voivat olla käsitteitä, joille ei löydy vastaavuutta sosiaalihuoltolaista.

Pykälässä ja pykälän perusteluissa käytetään termiä asumispalvelut. Sosiaalihuoltolaki ei tunnista enää asumispalvelun käsitettä. Säännöstä ja perusteluja tulisi täsmentää ja päivittää vastaamaan sosiaalihuoltolain nykyistä sääntelyä. Pykälässä käytetään myös termiä laitospalvelua. Jotta epäselviä ja tulkinnanvaraisia tilanteita ei syntyisi, olisi hyvä lisätä pykälään myös laitoshoidon.

Pykälän 3 momentti sisältää poikkeussäännökset eräitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaita koskeviin tapauksiin. Henkilön kotikunta ja asuinpaikka eivät muutu, jos hänet sijoitetaan perhehoitoon tai laitospalvelujen tai asumispalvelujen avulla järjestettyyn asumiseen muun kuin kotikuntansa alueelle. Henkilö voi kuitenkin ilmoittaa uudeksi kotikunnakseen sen kunnan, jonka alueella olevassa perhehoidossa, laitospalvelujen tai asumispalvelujen toimintayksikössä tai asunnossa hän asuu, jos hoidon tai asumisen arvioidaan kestävän tai se on kestänyt yli vuoden. Pykälän perusteluissa todetaan, että kyse olisi joko lyhyt- tai pitkäaikaisesta oleskelusta avo- tai laitoshoidon järjestetyssä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä, kuten sairaalassa, ikääntyneille tai vammaisille henkilöille tarkoitetussa palvelutalossa, päihdehuoltoyksikössä tai lastenkodissa. Perusteluiden perusteella syntyy käsitys, että myös lastensuojelun nojalla sijoitetulla lapsella olisi oikeus käyttää ko. säännöksen valintaoikeutta ja vaihtaa kotikuntaansa koska esimerkkinä mainitaan lastenkoti. Voimassa olevien lakien perusteella valintaoikeus ei koske lastensuojelulain nojalla sijoitettuja lapsia. Perusteluita olisi hyvä täsmentää, jotta ei aiheuteta tarpeetonta tulkinnanvaraisuutta.

3. Näkemyksenne ulkomaalaisten kotikunnan saamisedellytysten tarkentamista ja kotikunnan menettämistä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 4–7 ja 17 §)

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue pitää kannatettavana, että kotikuntalaissa säädetään millä edellytyksillä ulkomaan kansalainen menettää kotikuntansa Suomessa. Voimassa olevassa laissa tästä ei ole säädetty. Digi- ja väestötietovirasto on katsonut, ettei sillä ole nimenomaisen säännöksen puuttuessa lähtökohtaisesti mahdollisuutta poistaa väestötietojärjestelmään tehty kotikuntamerkintää tilanteissa, joissa kotikunnan saamisen edellytykset eivät enää ulkomailta Suomeen muuttaneen henkilön kohdalla täyty. Nimenomaisen säännöksen puuttuessa on syntynyt tilanteita, jossa henkilöllä on väestötietojärjestelmään merkitty kotikunta, vaikka hän ei enää täytä kotikunnan saamiselle säädettyjä edellytyksiä. Useat viranomaistahot, kuten esim. Hyvinvointialueet käyttävät järjestelmästä saatuja tietoja omassa toiminnassa ja näin järjestelmän tiedot tulisivat olla ajantasaisia ja oikeellisia.

4. Näkemyksenne muuttoilmoitusten tekemistä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 12–14 §)

Lakiin ehdotetaan säädettäväksi siitä, että jos henkilö oleskelee laitos- tai avohuollon toimintayksikössä, muuttoilmoituksen voisi tehdä toimintayksikkö. Kyse olisi viimesijaisesta säännöksestä, joka voisi tulla sovellettavaksi vain tilanteissa, joissa henkilö ei itse kykene

muuttoilmoituksen tekemiseen, hänellä ei ole edunvalvojaa, edunvalvontavaltuutettua, muuttoilmoituksen tekemiseen oikeutettua lähiomaista tai hänestä pääasiallisesti huolehtivaa henkilöä eikä hän kykene valtuuttamaan toista henkilöä tekemään muuttoilmoitusta puolestaan hallintolain 12 §:n mukaisesti.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ei kannatta, että toimintayksiköllä olisi oikeus tehdä muuttoilmoitus toimintayksikössä oleskelevan henkilön puolesta. Jos henkilö on sijoitettu toimintayksikköön, joka sijaitsee toisessa kunnassa, kun henkilön oma kotikunta, liittyy muuttoilmoitukseen tekemiseen henkilön valinta-oikeus lain 10 §: mukaan. Kuinka voidaan varmistaa, että toimintayksikkö on selvittänyt asiakkaalle mitkä hänen oikeutensa ovat kotikunnan valinnan suhteen? Vaikka kyseistä ilmoituksesta tehdään hallintopäätös, johon saa hakea muutosta, ei tämä mielestämme riittävästi turvaa henkilön asemaa. Jos hän ei kykene tekemään muuttoilmoitusta, ei hän välttämättä ymmärrä hallintopäätöksen sisältöä.

Valinta-oikeuden käyttämisellä on vaikutusta myös palvelujen järjestämis- ja kustannusvastuuseen, silloin kun yksikkö on toisen hyvinvointialueen alueella, joten tästäkin näkökulmasta muutosta ei ole pidettävä tarkoituksenmukaisena.

Lainsäädännössä olisi syytä tarkentaa mitä DVV:n hyväksymällä lähiomaisella tai muu hänestä pääasiallisesti huolehtivalla henkilöllä tarkoitetaan. Esityksestä ei myöskään selviä miten viranomaisella voisi varmistua, että henkilö olisi DVV:n hyväksymä lähiomainen? Viranomaisella olisi velvollisuus kehottaa henkilön lähiomaista muuttoilmoituksen tekoon. Esityksestä ei selviä miten viranomaisen tulisi toimia, jos lähiomainen jäisi passiiviseksi asiassa.

5. Näkemyksenne muuttoilmoitusten käsittelyä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 15–21 §)

On hyvä, että muuttoilmoitusten vastaanottaminen mahdollistetaan sopimus pohjaisesti myös muille viranomaistahoille kuin digi- ja väestövirastolle. Erytyistilanteet ovat aina ongelmallisia mm. henkilön oikeusturvan näkökulmasta. Oikeusturvan näkökulma on ehdotuksessa huomioitu hallintopäätöksen tekovelvoitteella ja tähän kohdistuvalla muutoksenhakuoikeudella.

6. Näkemyksenne väestötietojärjestelmästä ja Digi- väestötietoviraston varmennepalveluista annettuun lakiin sekä muihin lakeihin ehdotetuista muutoksista

Yksityiskohtaisissa perusteissa (s.108) Momentissa mainittujen viranomaisten luetteloon lisättäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistuksessa perustetut hyvinvointialueet ja niiden viranomaiset. Niille ovat siirtyneet 1.1.2023 alkaen siihen asti kuntien vastuulla olleet sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävät. Pääsääntöisesti kyse on samoista tiedoista, joita Digi- ja väestötietovirastolla ja Ahvenanmaan valtionvirastolla on oikeus saada momentin 3 ja 4 kohdissa mainituilta terveydenhuollon ja sosiaalihuollon toimintayksiköiltä ja ammattihenkilöiltä: esimerkiksi tieto lapsen syntymästä, huostaanotosta ja huoltoa koskevasta sopimuksesta, henkilön yli kolme kuukautta kestävästä oleskelusta terveyden- tai sosiaalihuollon toimintayksikössä sekä henkilön kuolemasta

Tuleeko ilmoitusvelvollisuus aina sovellettavaksi, kun HVA päättää tulkita kotikunnan toisin kuin DVV? Kuinka laajaksi ilmoitusvelvollisuus muodostuisi?

7. Esitysluonnoksessa on kuvattu lakiehdotusten keskeiset vaikutukset (jakso 4.2). Miltä osin vaikutusten arviointia olisi korjattava, täydennettävä tai tarkennettava?

-

8. Esitysluonnoksessa on kuvattu vaihtoehtoisia toteuttamistapoja (jakso 5.1). Olisiko jokin näistä toteutustavoista perustellumpi kuin esityksessä ehdotettu malli?

-

9. Muut kommentit esitysluonnoksesta

Hallituksen esitysluonnoksen vaikutusarvioinneissa olisi tärkeää huomioida jatkossa myös hallitusohjelmaan sisältyvät ulkomaalaisten asemaa heikentävät kirjaukset, joilla on suora tai välillinen yhteys kotikuntaa ja asuinpaikkaan.

Kotikuntalainuudistus merkitsisi merkittäviä lisäkulia. Jos kotikuntalaki tulisi voimaan tässä muodossa. Tulisi hyvinvointialueita koskevaa rahoituslakia muuttaa huomioimaan asumispalveluyksiköiden lukumäärä eri hyvinvointialueilla.

Uski Lauri
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue